

слушам
чујем
реагујем

Брошура настала уз подршку
Министарства за бригу о породици и демографију

Садржај

Увод

Слушам

Како узети активну улогу у превенцији сексуалног насиља?

Чујем

Како помоћи породици да препозна знаке које указују на постојање сексуалног насиља?

Која све понашања представљају сексуално насиље?

Реађујем

Како реаговати у случају да се сексуално насиље деси?

Коме и како да се обратите уколико се сексуално насиље деси?

Референце

Увод

Од свих облика насиља над дететом, сексуално злостављање оставља дугосежне и веома сложене последице по дете. Осим физичких повреда, у случају директног сексуалног злостављања, овај облик насиља представља најтрауматичније искуство које дете може да доживи и највећу претњу по нормалан психофизички развој.

Сексуална злоупотреба, према **Општем протоколу о злостављању и занемаривању деце**, представља укључивање детета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло и није у стању да се са њом сагласи, или ону којом се крше закони или социјални табуи друштва.

Сексуалним насиљем и злоупотребом детета по **Посебном протоколу за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама** сматра се и:

- сексуално узнемиравање - ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл.;
- навођење или приморавање детета/ученика на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.);
- коришћење деце/ученика за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Према резултатима истраживања преузетим из публикације: Детерминанте насиља над децом у Србији, УНИЦЕФ, 2017.

- сексуално насиље чешће је над девојчицама него дечацима (12,6% : 8,6%) и расте са узрастом;
- девојчице су више изложене сексуалној експлоатацији, приморане на рану удају, чешће су жртве трговине људима.

Према истом извору се наводи да сексуално насиље може бити посебно тешко за мерење и његова учесталост је вероватно потцењена у истраживањима услед јаке друштвене стигматизације, културе ћутања у пријављивању насиља, неефикасности или недоступности служби подршке, вероватноће да ће деца кривити себе.

Породица, као основна ћелија друштва је први и главни ослонац развоја детета и у приступу за решавање овог озбиљног друштвеног проблема је један од кључних актера. Истраживања показују и да је она и прво уточиште жртвама.

Питање сексуалног насиља над девојчицама узраста од 13 до 19 година у Србији је тема којој је потребно приступити са пуно пажње и великим опрезом, јер је друштво генерално посматра као велики табу и нешто о чему се не прича јавно.

Према подацима Републичког завода за статистику Србије, популацију девојчица које су у систему основног и средњег образовања (старости 13-19 година) чини око 185.000 девојчица.

Како бисмо боље разумели тренутно стање, удружење “Мамае су закон” заједно са удружењем “Путеви едукације” су током 2021. године у сарадњи са основним и средњим школама у Србији спровела истраживање у коме је учествовало 970 девојчица узраста од 13 до 19 година.

Резултати добијени овим истраживањем указују да постоји велика потреба да се о овој теми говори јавно и да се ради на подизању свести породице и шире јавности о значају и озбиљности бављења темом сексуалног насиља над девојчицама у Србији данас.

Циљ ове брошуре је да подстакне родитеље да освесте чињеницу о томе у којој мери су девојчице изложене сексуалном насиљу и која је улога породице у превенцији и адекватном препознавању знакова за рано поступање у случајевима сексуалног насиља. Поред родитеља, брошура је намењена и девојчицама, како би им пружила потребне информације о томе која све понашања представљају сексуално насиље, и коме и како да се обрате уколико се сексуално насиље деси.

Брошура није самосталан, ни једини водич, који на овај начин брине о породици, али је пре свега осмишљена као начин за подизање свести о овом проблему, који је алармантно присутан код поменуте популације.

Слушам

Како узети активну улогу у превенцији сексуалног насиља?

Као родитељ, ви јесте и треба да будете најснажнији ослонац за своје дете.

Не постоји прецизно одређен узраст на ком се сматра да је најбоље да почнете да разговарате са децом о темама које се односе на сексуалност. Процену о правом тренутку ћете донети сами на основу интересовања вашег детета, његовог понашања и окружења у коме одраста.

Можете помоћи свом детету да отворено прича о сексуалности тако што ћете бити онај родитељ коме могу слободно да се обрате – будите доступни, не шокирајте се оним што вам деца говоре и слушајте.

Истраживања показују да деца чији родитељи лако комуницирају са њима, неформално и редовно, о сексуалности, чешће одлажу сексуалне односе и своје прво сексуално искуство. Такође, тако остварена комуникација између родитеља и деце смањује вероватноћу од појаве непланиране трудноће или полно преносивих инфекција.

Разговарајте често, слушајте и сазнајте шта је вашој деци потребно да знају. Користите и моменте са ТВ-а, из часописа, искуства са пријатељима, музику и интернет да започнете разговоре и створите хипотетичке ситуације које можете искористити као прилике за разговор.

Честа бригаа родитеља у вези са разговорима о опасности од сексуалног насиља јесте да на тај начин код свог детета развијају уверење да је свет пун потенцијалних претњи и предатора.

Учиниоци сексуалног насиља над децом, у највећем броју случајева, не изгледају ни мало застрашујуће и ни по чему их не бисте означили као напачнике. Заправо, то су особе које најчешће наступају врло тактично и промишљено како би задобиле поверење детета и учиниле да се осећа пријатно и посебно.

Поучите ваше дете да разликује прихватљиво и пристojно понашање других људи од оног које се сматра сексуалним узнемиравањем и напастовањем. Таква едукација је најбољи начин да унапредите вештине вашег детета да препозна и адекватно реагује у ситуацији која је потенцијално ризична.

Нудимо вам неколико конкретних савета у ком смеру се можете кретати у разговорима које ћете водити са својом децом:

- ✓ Креирајте и одржавајте у свом дому такву атмосферу у којој ће се ваша деца осећати слободно да отворено говоре о својим осећањима и проблемима.
- ✓ Објасните својој деци да она сама одређују ко сме да их додирује.
- ✓ Научите своју децу да имају право да кажу не жељеним додирима.
- ✓ Поучите своју децу о томе шта све припада интими и на који начин да поставе границе своје интимице.
- ✓ Охрабрите их да је јако важно да отворено разговарају са вама, да се обрате за помоћ уколико се осећају збуњено, узнемирено, забринуто или ако имају неких неодоумица и питања.
- ✓ Потрудите се да увек знате где вам се деца крећу и тражите да вам се редовно јављају уколико се самостално крећу ван вашег надзора.

На укупном узорку испитаних девојчица свака пета пријављује да је доживела неки облик сексуалног насиља. Сексуално насиље над девојчицама и младим девојкама се драстично повећава на узрасту од 15 година, што се може повезати са њиховим преласком из основне у средњу школу, променом средине и повећаном слободом кретања, као и узрасним карактеристикама које долазе са сазревањем. Од свих испитаница које су се изјасниле да су доживеле неки облик насиља, највећи проценат (69,56%) је оних које су доживеле сексуално узнемиравање, а свака 7 испитаница која је доживела насиље изјаснила се да је то било сексуално насиље од стране партнера или друге особе, што указује на посебну рањивост ове узрасне групе када су ови облици насиља у питању и потребу за систематским радом на освешћивању могућег превентивног утицаја породице и непосредног окружења.

Чујем

Како помоћи породици да препозна знаке који указују на постојање сексуалног насиља?

Препознавање знакова и показатеља сексуалног насиља је понекад изузетно сложено, јер не постоје увек специфични знаци и симптоми на основу којих се са потпуном сигурношћу може утврдити присуство сексуалног насиља.

Врло често је тешко протумачити или објаснити те промене, родитељ би увек требало да верује свом инстинкту. Стога, уколико родитељ има осећај да нешто није у реду, иако нема конкретне доказе за то, требало би да разговара са дететом.

Промене у понашању које могу указивати да су деца била изложена сексуалном насиљу могу бити да:

- Страхују од одређених особа, бурно реагују и негодују када треба да остану насамо са њима.
- Повлаче се у себе и осамљују се.
- Избегавају пресвлачење за часове физичког васпитања или спортске тренинге.
- Показују претерано знање о сексу и полним органима.
- Разговарају о тајнама, помињу да имају тајну.
- Одбијају храну или показују промене у досадашњим навикама у вези са исхраном.
- Агресивнији су.
- Самопоуздање им је ниско.
- Константно су забринуте, нису заинтересовани за социјални живот и школу.
- Имају ноћне море.
- Склони су самоповређивању.
- Депресивни су и показују суицидно понашање (код адолесцената).
- Физички знаци могу бити полно преносиве болести, маснице, честе уринарне инфекције, крваве мрље на доњем вешу, отеклине интимних делова тела или nelaгода при седењу, ходању или мокрењу.

Зашто жртве крију тајну о злостављању?

- > Плаше се да им нико неће веровати.
- > Плаше се да не упадну у невољу, верују да су она сама крива или да су својим понашањем изазвала злостављање.
- > Плаше се претњи које им је злостављач упутио.
- > Иако им се не свиђа само злостављање, злостављача воле (ако је блиска особа).
- > Не знају како да испричају шта им се дешава.
- > Не знају коме да кажу.
- > Нису осетиле да је дошао прави тренутак и прилика да некоме кажу.
- > Страхују да ће их окружење исмевати и одбацити.
- > Страхују да ће други сматрати да су хомосексуалци (ако је сексуални злостављач особа истог пола).
- > Непријатно им је да говоре о сексуалним активностима са особама од ауторитета (старија деца).

Која све понашања представљају сексуално насиље?

Шта је сексуално насиље?

Сексуално насиље је сваки нежељени сексуални чин или понашање на које особа не пристаје или не може да пристане, попут:

- ✓ Нежељених сексуалних додира (нпр. љубљење, грљење).
- ✓ Приморавања на гледање сексуалног чина, или порнографског материјала.
- ✓ Принуде на било какав сексуални чин.

Шта је сексуално узнемиравање?

Сексуално узнемиравање укључује све сексуалне радње које чине да се особа осећа непријатно, увређено, понижено или застрашено.

То могу бити сексуалне алузије, захтеви за пружање сексуалних услуга, сексуалне шале, добацивање, етикетирање, неприкладне поруке, ширење прича, фотографисање и телефонски позиви, као и нежељени физички контакт (нпр. нежељено додиривање), навођење или приморавања на учешће у сексуалним активностима, навођења на проституцију.

Сексуално узнемиравање се може десити било где, у школи, на тренингу, у јавном превозу или било ком другом јавном месту.

По информацијама које су доступне девојчицама, њих 89,3% сматра да се сексуално насиље над женама и девојчицама јавља свакодневно или често, а 69,6% испитаница мисли да се оно дешава у контакту са непознатим људима, међутим, подаци су управо супротни. Већина жртава које су преживеле сексуално насиље идентификују починиоце као некога кога познају, што указује на низак ниво информисаности и потребу да се ради на оснаживању девојчица.

Када је тражено од испитаница да препознају која све понашања би означиле као сексуално насиље, испитанице су много чешће бирале одговоре који подразумевају неприкладни и нежељени физички контакт у односу на одговоре који подразумевају вербално насиље. То указује на потребу да се ради на информисању девојчица како би биле у стању да препознају и остале облике сексуалног насиља која се не односе искључиво на нежељени физички контакт.

По ставовима које су учеснице анкете обележиле, 2 од 5 испитаница сматра да момак не може да силује своју девојку. Значајан број девојчица које су учествовале у истраживању (12,8%) се изјаснио да жене дозвољавају да им се догоди интимно партнерско насиље и, ако заиста то желе, могу да напусте своје насилне partnере, док 4,6% њих сматра да жртва често сама изазива насиље.

Одабир ових ставова указује на то да постоји потреба за променом негативних стереотипа о улози жене у партнерским везама који су присутни и код девојчица.

Породица, као примарна средина у којој се ставови формирају, може извршити утицај на промену тих негативних стереотипа и помоћи им да увиде значај квалитетних односа са партнером заснованих на поштовању и поверењу у којима се насиље не дешава.

Реађујем

Како реађоваћи у случају да се сексуално насиље деси?

Сазнање о томе да се сексуално насиље десило његовом детету ће код сваког родитеља неизоставно изазвати бурну реакцију, шок, неверицу, осећање кривице (зато није заштитио дете), одговорност, бес (ако је починилац особа од поверења, члан породице или пријатељ), беспомоћност, и тугу.

Иако у стању шока, родитељи би у тој ситуацији требало да избегавају да дете испитују како би потврдили своје сумње, јер то може да изазове поновну трауматизацију и повлачење детета назад у ћутање.

Такође, деци треба прићи са поверењем, што им треба јасно и често наглашавати, јер је много чешћи случај да се размере претрпљеног насиља умањују, него преувеличавају.

Реаговање у оваквим случајевима мора бити пажљиво одмерено како не би дошло до исхитрених поступака, који би могли да доведу дете у позицију да изнова проживљава доживљено насиље.

Шта можете учинити да помогнете свом детету?

Постоји много ствари које можете учинити да помогнете свом детету да се избори са последицама сексуалног злостављања. Најважније је пружити бригу, љубав и осећај сигурности.

Неке важне ствари:

- реците детету да му верујете и да је урадило праву ствар када вам је рекло
- реците детету да није његова кривица и да је безбедно
- уверите га да зна да га не кривите за оно што се догодило
- омогућите му да има што већу контролу над одлукама које се доносе о њему
- пружите му прилику да изрази читав спектар осећања која доживљава

Ко ме и како да се обратам уколико се сексуално насиље деси?

Алармантно је да половина испитаница које су навеле да су доживеле неки облик сексуалног насиља није потражило помоћ.

Чак две од пет испитаница су рекле да нису потпуно сигурне или да не знају коме би се обратиле за помоћ у случајевима када би биле жртве било ког облика насиља. Оне девојке које су доживеле неки облик сексуалног насиља и ипак се неком обратиле, најчешће су се за помоћ обраћале члановима уже или шире породице (11,24%), затим пријатељима (8,4%), школи (4,12%), док је проценат оних који су се обратиле надлежним званичним институцијама испод 3%.

Налази истраживања указују на потребу да се са девојчицама систематски ради како би се оснажиле да пријаве насиље, информисале коме и на који начин насиље могу да пријаве. Додатно је потребно јачати пре свега превентивну, али и улогу породице као подршке.

Снажан вид подршке жртвама су службе институција и организације цивилног друштва, где оне могу да пријаве насиље и да бесплатно добију основну саветодавну подршку и информације.

Разговори који се овде воде су поверљиви, а могу бити и анонимни.

Центар за социјални рад у сваком граду је центар координације подршке жртвама насиља.

Сексуално и свако друго насиље може се пријавити **било којој полицијској станици на број 192.**

Свака здравствена установа дужна је да у свом саставу формира стручни Тим за заштиту деце од злостављања и занемаривања. Хитна помоћ 194.

Свака школа је дужна да у свом саставу има Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

У Србији постоје и многобројне СОС линије које су намењене родитељима, деци и свим жртвама насиља:

- Дечија линија је анониман и поверљив сервис чија је сврха телефонско саветовање, информисање и едукација. (116111)
- Сигурна кућа Нови Сад: 021 422 740; 069 193 6899 (од 17 до 21)
- Сигурна кућа Београд: 0800 011 011 (радним даном 10:00 – 19:00)
- Родитељски телефон 0800 007 000
- Национална линија за помоћ адолесцентима и њиховим родитељима (Србија): 0800 309 309, опција 3 (доступна од 00-24 часа, позиви су бесплатни)
- СОС сигурна кућа Центра за социјални рад (24 часа - радним данима) 021 646 5746
- Национална СОС линија за жене жртве насиља 0800 222 003, ради под Центром за заштиту одојчади, деце и омладине, Београд
- Јединствени СОС телефон за Војводину: 0800 101 010

Референце

1. Општи протокол о злостављању и занемаривању деце, Београд 2005.
2. Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама, Република Србија Министарство просвете, Београд 2007.
3. Детерминанте насиља над децом у Србији, УНИЦЕФ, 2017.
4. Приручник за примену посебног протокола система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања; издавач: Институт за ментално здравље, Министарство здравља Републике Србије, Београд 2019.
5. Talk soon.Talk often. A guide for parents talking to their kids about sex. Western Australian Department of Health.
6. <https://www.danas.rs/zivot/kako-prepoznati-znake-seksualnog-zlostavljanja-dece/>

Контактни

<https://mamesuzakon.org/>

MameSuZakon

mamesuzakon

MameSuZakon

@zakonsu

<https://puteviedukacije.wordpress.com>

Putevi edukacije

puteviedukacije

PuteviEdukacije

Министарство за
бригу о породици
и демографију

Bulevar Mihajla Pupina 2

kabinet@minbpd.gov.rs